

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації**

**Шульган Марії Ярославівни на тему: «Бухгалтерський облік виробництва
та реалізації продукції бджільництва»,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі
знань 07 Управління та адміністрування зі спеціальності
071 Облік і оподаткування**

У результаті розгляду, опрацювання теоретичних та практичних положень дисертаційного дослідження, поданих до розгляду наукових публікацій за темою дисертації Шульган Марії Ярославівни, а також за підсумками проведеного міжкафедрального семінару, визначено наступне:

Актуальність теми досліджень і отриманих результатів. Бджільництво, як самостійна галузь виробництва, є невід'ємним компонентом національної економіки, забезпечуючи не лише виробництво цінних продуктів харчування, але й відіграючи ключову роль у запиленні сільськогосподарських культур, що сприяє підвищенню їх врожайності. Однак, інтеграція в глобальні ринкові відносини та розвиток ринкової економіки спричинили значні зміни в структурі та функціонуванні галузі, вимагаючи від суб'єктів господарювання адаптації до нових умов.

Сучасне бджільництво являє собою динамічну галузь, де виробничі процеси інтегровані з переробкою та реалізацією продукції. Пасічні господарства активно реагують на ринкові зміни, впроваджуючи інноваційні технології та розширюючи асортимент. Одночасно галузь виконує важливу соціальну функцію, стимулюючи розвиток сільських територій, забезпечуючи споживачів натуральними продуктами та сприяючи збереженню екологічного балансу. Постійні наукові розробки забезпечують технологічний прогрес та підвищують ефективність бджільницьких підприємств.

Для успішного освоєння прогресивних технологій у бджільництві необхідна комплексна система, що поєднує технічні нововведення з ефективним обліком та аналізом комерційної діяльності. Систематизовані дані бухгалтерського обліку, що відображають результати господарювання, є не лише інформаційною основою для внутрішнього управління, але й критично важливим інструментом для залучення інвестицій, розвитку ринків капіталу та оцінки ефективності приватного сектора в галузі. Здатність своєчасно адаптуватися до ринкової кон'юнктури, використовуючи достовірну облікову інформацію, є ключовим фактором конкурентоспроможності підприємств бджільництва, що підтверджує актуальність даної теми.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень і розробок Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідних тем: «Сучасні тенденції, новації та перспективи розвитку обліку та оподаткування підприємств, організацій, установ» (номер державної реєстрації 0118U100367, 2019-2022), у межах якої автор дослідив особливості облікового відображення продукції бджільництва в сучасних умовах господарювання; «Удосконалення обліку та оподаткування суб'єктів господарювання в умовах сучасних концепцій управління та глобальних викликів» (номер державної реєстрації 0122U201989, 2023-2026), у межах якої автор удосконалив форми первинних документів щодо обліку виробництва та реалізації продукції бджільництва пасічних господарств.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку теоретичних засад, розширенні методичного інструментарію та формуванні організаційних положень бухгалтерського обліку виробництва та реалізації продукції бджільництва, зокрема розробленні теоретико-практичної моделі бухгалтерського обліку для бджільництва, яка враховує сезонність виробництва та специфіку галузі.

Отримані результати, що становлять наукову новизну та особистий внесок автора, полягають у наступному:

вперше

- запропоновано теоретико-практичну модель облікового забезпечення управління процесами виробництва і реалізації продукції бджільництва, яка обґрунтовує та взаємоузгоджує теоретичну (удосконалення теоретичних засад) і організаційно-методичну (доповнення до нормативно-правової бази, облікової політики, системи рахунків та документування) складові бухгалтерського обліку. Це дозволяє створити прозору та ефективну систему прийняття рішень, необхідну для реалізації стратегій сталого розвитку підприємств галузі бджільництва;

удосконалено

- класифікацію продукції бджільництва за господарської цінності та економічними вигодами, що сприяє науково обґрунтованому прийняттю управлінських рішень та зосередження виробництва на найбільш рентабельних видах продукції. Запропоновано виокремлювати основну продукцію (мед, стільниковий мед); супутню продукцію (віск і воскова сировина (суш, забрус), прополіс, квітковий пилок, перга, маточне молочко, бджолина отрута (сирець), трутневий гомогенат); побічну продукцію (тільця бджіл (бджолиний підмор), личинки воскової молі, бджолина мерва);

- організаційно-методичні засади процесу документування через розроблення форм первинних документів та реєстрів: Акту проведених робіт

(послуг) та отриманої продукції на пасіці та Реєстру приймання продукції бджільництва з пасіки. Це забезпечує систематизацію первинних даних щодо надходження різних видів продукції бджільництва за сезонністю з власних пасік;

- номенклатуру рахунків бухгалтерського обліку щодо відображення продукції бджільництва згідно з запропонованою класифікацією, що підвищує інформаційні можливості обліку щодо задоволення потреб управлінського персоналу за затребуваними аналітичними розрізами (видами продукції);

- методичні засади бухгалтерського обліку продукції бджільництва в частині внутрішньої звітності завдяки розробці Відомості руху продукції бджільництва (внутрішній, зовнішній ринок). Це дозволяє забезпечити інформаційні запити внутрішніх користувачів та оцінку руху продукції бджільництва за її видами та джерелами надходження і вибуття;

- організацію бухгалтерського обліку на мікро рівні (шляхом доповнення Наказу про облікову політику із розробкою графіку документообігу) та макrorівні (шляхом розробки пропозицій змін та доповнень до НП(С)БО 30 «Біологічні активи», Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів №1315 та Методичних рекомендацій з планування обліку, і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств №132), що дозволяє уніфікувати підходи до визначення складу, оцінки та відображення в обліку продукції бджільництва;

- методичні підходи до розширення інформативності статистичної звітності через модифікацію форми державного статистичного спостереження № 50-сг (річна) «Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» та розробку доповнень до відповідних інструктивних документів Державної служби статистики України в частині її заповнення.

набули подальшого розвитку

- підходи щодо розмежування робіт і послуг у бджільництві з врахуванням сезонності виробництва, що створило підґрунтя для структуризації витрат. Це дозволить поквартально оперативно формувати витрати для потреб управлінського персоналу та ефективніше планувати діяльність з урахуванням сезонності галузі бджільництва;

- понятійно-термінологічний апарат бухгалтерського обліку через уточнення поняття «продукція бджільництва» як сукупності продуктів, отриманих в процесі діяльності бджолосімей (роїв), які призначені для реалізації споживачам (мед, стільниковий мед); використовуються для потреб лікувально-оздоровчих потреб (віск і воскова сировина (суш, забрус); квітковий пилок (бджолине обніжжя); прополіс; перга; маточне молочко; бджолина отрута (сирець); трутневий гомогенат), (тільця бджіл (бджолиний підмор); личинки воскової молі; бджолина мерва), а також, які можуть бути використані на підприємстві для власних потреб, переробки та в якості незавершеного

виробництва із врахуванням сезонності;

- порядок визначення складу статей витрат із розширенням їх переліку з урахуванням особливостей галузі бджільництва (зокрема витрат на апітерапію). Запропоновано деталізацію витрат на роботи і послуги з врахуванням сезонності виробничої діяльності, що сприятиме оперативному отриманню інформації на основі запропонованого Журналу витрат за видами продукції бджільництва та також своєчасному прийняттю управлінських рішень щодо оптимізації витрат.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні рекомендацій щодо вдосконалення облікового забезпечення виробничої діяльності пасічних господарств. Одержані автором результати дисертаційного дослідження та розробки впроваджено у практичну діяльність: наукові розробки за тематикою дисертаційного дослідження впроваджено у навчально-методичний процес та наукову роботу Вінницького національного аграрного університету (довідка № 01.1.-59-1400 від 13.12.2023 р.). Пропозиції щодо документування плану робіт на пасіці, спрямовані на впорядкування операцій у виробничих процесах, регіональне використання часу та ресурсів, рекомендовано для застосування в роботі сільськогосподарських підприємств Департаментом агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації (довідка № 01.1-27/2241 від 29.12.2023 р.). Результати досліджень автора впроваджено у практичну діяльність ТОВ «СП «Мед Поділля». Розроблено рекомендації щодо запровадження внутрішніх управлінських реєстрів для розкриття ключових показників, що формують необхідну фінансову інформацію про доходи та витрати виробництва продукції бджільництва. Це дозволяє максимізувати рівень прибутковості та рентабельності. Розроблено пропозиції щодо удосконалення (групування) витрат за об'єктами (видами продукції бджільництва) і статтями, для отримання більш детальної аналітичної інформації, рекомендовано Вінницькою обласною громадською організацією «Спілка пасічників Вінничини» (довідка № 203 від 24.09.2024 р.).

Аналіз кількості наукових публікацій, повноти опублікування результатів дисертації та особистого внеску здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації, засвідчив, що результати дослідження, які викладені в дисертаційній роботі, отримані автором самостійно, та повною мірою відображають основні положення та висновки роботи, доповідалися і обговорювалися на науково-практичних конференціях.

Основні положення дисертаційної роботи Шульган М.Я. опубліковано в 14 наукових працях загальним обсягом 6,76 умовн. друк. арк. (власний доробок автора 6,105 умовн. друк. арк.) у тому числі 5,25 умовн. друк. арк. у наукових фахових виданнях України категорії «Б», включених до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus) та 0,855 умовн. друк. арк у інших виданнях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», включених до міжнародної наукометричної бази даних (Index Copernicus)

1. Здирко Н.Г., Шульган М.Я. Розвиток галузі бджільництва в Україні: аналіз стану та тенденцій. *Агросвіт*. 2022. № 11-12. С. 21-28 DOI: 10.32702/2306-6792.2022.11-12.21 (0,8 друк. арк. – особистий внесок - автором досліджено тенденції розвитку галузі бджільництва, здійснено порівняльний аналіз статистичних даних по експорту бджіл та меду за останні роки до країн Євросоюзу та країн співдружності України – 0,4 друк. арк.).

2. Шульган М.Я. Особливості документування операцій з виробництва та реалізації продукції бджільництва. *Ефективна економіка*. 2023. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105.2023.5.72 URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1616> (0,54 друк. арк.).

3. Шульган М.Я. Класифікація продукції бджільництва для потреб бухгалтерського обліку. *Економіка та суспільство*. № 50. 2023. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-50-34 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2389> (0,57 друк. арк.).

4. Шульган М.Я. Виробництво та реалізація продукції бджільництва як об'єкт бухгалтерського обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №3. С.131-137. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.3.131> (0,7 друк. арк.).

5. Шульган М.Я. Особливості та удосконалення синтетичного і аналітичного обліку готової продукції в бджільництві. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. №4(32). С. 421-440. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-4\(32\)-421-440](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-4(32)-421-440) (1,14 друк. арк.).

6. Shulhan M. (2024) Accounting for Beekeeping Products: Current State and Ways of Improvement (pp. 173-179) *In Economics & Management*. № 2(104) DOI: <https://afj.org.ua/ua/author/1505/> (0,68 друк. арк.).

7. Шульган М.Я. Облікове забезпечення витрат та калькулювання собівартості продукції бджільництва. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2024. Т. 29. № 4(102). С.26-36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/4-102-4> (0,68 друк. арк.).

Інші видання, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

8. Здирко Н.Г., Шульган М.Я. Проблемні аспекти розвитку галузі бджільництва в Україні. *Наукові читання професора Григорія Герасимовича Кірейцева*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, м. Київ. 22 лютого 2022 р. Київ: НУБіП України, 2022. С. 315-318 (0,14 друк. арк., особистий внесок – 0,07 друк. арк.).

9. Здирко Н.Г., Шульган М.Я. Використання комбінованих форм навчання. *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», включених до міжнародної наукометричної бази даних (Index Copernicus)

1. Здирко Н.Г., Шульган М.Я. Розвиток галузі бджільництва в Україні: аналіз стану та тенденцій. *Агросвіт*. 2022. № 11-12. С. 21-28 DOI: 10.32702/2306-6792.2022.11-12.21 (0,8 друк. арк. – особистий внесок - автором досліджено тенденції розвитку галузі бджільництва, здійснено порівняльний аналіз статистичних даних по експорту бджіл та меду за останні роки до країн Євросоюзу та країн співдружності України – 0,4 друк. арк.).

2. Шульган М.Я. Особливості документування операцій з виробництва та реалізації продукції бджільництва. *Ефективна економіка*. 2023. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105.2023.5.72 URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1616> (0,54 друк. арк.).

3. Шульган М.Я. Класифікація продукції бджільництва для потреб бухгалтерського обліку. *Економіка та суспільство*. № 50. 2023. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-50-34 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2389> (0,57 друк. арк.).

4. Шульган М.Я. Виробництво та реалізація продукції бджільництва як об'єкт бухгалтерського обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №3. С.131-137. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.3.131> (0,7 друк. арк.).

5. Шульган М.Я. Особливості та удосконалення синтетичного і аналітичного обліку готової продукції в бджільництві. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. №4(32). С. 421-440. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-4\(32\)-421-440](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-4(32)-421-440) (1,14 друк. арк.).

6. Shulhan M. (2024) Accounting for Beekeeping Products: Current State and Ways of Improvement (pp. 173-179) In *Economics & Management*. № 2(104) DOI: <https://afj.org.ua/ua/author/1505/> (0,68 друк. арк.).

7. Шульган М.Я. Облікове забезпечення витрат та калькулювання собівартості продукції бджільництва. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2024. Т. 29. № 4(102). С.26-36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/4-102-4> (0,68 друк. арк.).

Інші видання, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

8. Здирко Н.Г., Шульган М.Я. Проблемні аспекти розвитку галузі бджільництва в Україні. *Наукові читання професора Григорія Герасимовича Кірейцева*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, м. Київ. 22 лютого 2022 р. Київ: НУБіП України, 2022. С. 315-318 (0,14 друк. арк., особистий внесок – 0,07 друк. арк.).

9. Здирко Н.Г., Шульган М.Я. Використання комбінованих форм навчання. *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах*

сьогодення: матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Волинь. 25-26 серпня 2022 р. Волинь: ВНУ ім. Лесі Українки, 2022. С. 400-405. (0,21 друк. арк., особистий внесок – 0,105 друк. арк.).

10. Шульган М.Я. Проблемні аспекти автоматизації обліку бджільництва в Україні та шляхи їх вирішення. *Modern scientific potential: Materials of the III International research and practical internet conference*. September, 16, 2022. Zdar nad Sazavou: «DEL a.s.», 2022. (0,13 друк. арк.).

11. Шульган М.Я. Аналіз стану галузі бджільництва в Україні: реалії сьогодення. *Обліково-фінансова наука і практика: пріоритети розвитку та місія у воєнний час*: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ. 16 листопада 2022 р. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2022. С. 96-98. (0,15 друк. арк.).

12. Здирко Н.Г., Шульган М.Я. Вплив війни на особливості обліку продукції бджільництва в умовах воєнного стану. *Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу*: матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Юрія, м. Кам'янець-Подільський, 1 лютого 2023 р. НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». 2023. С. 127-129. (0,16 друк. арк., особистий внесок – 0,08 друк. арк.).

13. Шульган М.Я. Обліково-статистичний аспект експорту меду: реалії сьогодення. *Реформування фінансового-економічної системи країни в контексті міжнародного співробітництва*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Ужгород, 15-16 грудня 2023 р. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2023. С.146-150. (0,22 друк. арк.).

14. Шульган М.Я. Організація бухгалтерського обліку процесу ціноутворення продукції бджільництва. *Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Орхус, Данія, 30 січня 2025 р. 2025. Орхус, Данія: Наукове видавництво ICSSH, 2025. С.32-34. (0,10 друк. арк.).

ВИСНОВОК

Дисертація Шульган Марії Ярославівни на тему: «Бухгалтерський облік виробництва та реалізації продукції бджільництва», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 Облік і оподаткування, є оригінальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що стосується актуальної проблеми і містить оригінальні підходи до вирішення теоретичних і практичних завдань щодо бухгалтерського обліку виробництва та реалізації продукції бджільництва.

Наукові положення, що знайшли відображення в дисертації, є обґрунтованими, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, істотний

перелік узагальнених, систематизованих та опрацьованих автором фундаментальних робіт вітчизняних та зарубіжних учених і фахівців із питань бухгалтерського обліку виробництва та реалізації продукції бджільництва. Робота виконана державною мовою.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені дисертантом наукові завдання вирішені повністю, мету дослідження досягнуто. Основні положення дисертації містять елементи наукової новизни. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Наукові положення, висновки і рекомендації повністю обґрунтовані та аргументовані, містять наукову новизну та отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача відображені основні положення дисертації.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, дисертація Шульган Марії Ярославівни на тему: «Бухгалтерський облік виробництва та реалізації продукції бджільництва» відповідає спеціальності 071 Облік і оподаткування, освітньо-науковій програмі «Облік і оподаткування», вимогам пп. 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам Наказу МОН від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

Дисертація Шульган Марії Ярославівни на тему: «Бухгалтерський облік виробництва та реалізації продукції бджільництва» може бути рекомендована до подання у разову спеціалізовану вчену раду на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 07 Управління та адміністрування зі спеціальності 071 Облік і оподаткування.

Голова фахового семінару факультету
обліку, фінансів та аудиту, доктор
економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і
оподаткування
Вінницького національного
аграрного університету

Наталія ПРАВДЮК

Підпис Правдюк Н.Л.
власний секретар

Підпис Т.М. Кортанюк